

Retrat d'Esteve Albert i Corp (1914-1995). Una vida per la Idea

JAUME VELLVEHÍ I ALTIMIRA
GRUP D'HISTÒRIA DEL CASAL DE MATARÓ

Remeno papers a l'arxiu. En un hi diu que «La policia per ara no m'ha dit res i les converses d'Andorra, com sabeu, no es varen celebrar a casa... i sembla que la policia també ho sap que no. Fins a quan no aprendrem d'ésser cautes? Patriotisme amb safareig no ha estat mai tal patriotisme!... I els catalans sens safareig no sabem fer res... D'aquí tots els mals... El que us ha dit Tarradelles és erroni totalment... De mi, sobretot, no en parreu ni comenteu ni demaneu de res mai a tercers... Si no em passa res, que no ho espero com a immediat, no tardaré a venir-vos a veure, però no en digueu res a nin-

gú. Sento com vos tot el que està passant i lamento que tot sigui per la poca traça dels nostres homes en moure's».

La carta, d'Esteve Albert, és de l'any cinquanta-set i, carregada de força, de desencís i de preocupació alhora, em descobreix definitivament que no soc davant del personatge entabanador i abrandat, el defensor de causes i projectes dispersos, el somiatruites de cul inquiet que era per a algú o el *brûleur des crânes* que algú altre li'n deia nord enllà. Sens dubte, soc davant d'un personatge de gruix complex. L'home que era a tot arreu. Darrera

Esteve Albert a Sant Pere de Riu (Tordera) als anys seixanta.

Esteve Albert en l'homenatge a Francesc Casas i Amigó a la masia de can Suari d'Alfou amb motiu del 75è aniversari de la mort del poeta (1962). (Fotografia Anna M. Olivé)

de tot i que tot ho feia moure quan just res es movia aquells anys estabornits i plumbis de postguerra. De postguerra i de franquisme que seguí. I abans i després.

El definiren com un franciscà, i un quixot també. Ho facilitava la seva figura llarga i prima, esprimatxada. Inconfusible silueta amb vestit de pana, gorra i bufanda. I encisadora. De galant cinematogràfic, abellidor com el d'aquella fotografia oferint una rosa. Seduint. L'últim càtar, com li digué Lluís Racionero amagant-lo rere el pseudònim d'Eteri Albret. I sobretot, un lluitador a canvi de res.

En aquesta altra hi diu que «Molt de compte, perquè la policia vetlla tot el que oli a política i a francès; acaben de reorganitzar tot el *réseau* i volen saber de Batista i de tot. Es filtren per tot, els agents i confidents. Sembla que n'hi ha un a Ca l'Hachette i es fiquen per tot, simulant que son estudiants fugitius de Barcelona. Avi-seu a tothom i no parreu de mi enlloc». I en la següent que «He vingut només per vint-i-quatre hores i torno a Barcelona

d'on sortiré per Perpinyà i Paris, havent d'esser dijous vinent altre cop a Andorra... tot va endavant. Per poc que pugui, passaré a veure-us. En tot cas, els dies 12 i 13 serem a Besiers on organitzem una Festa Andorrana».

Què podia moure a aquell home a un no parar? A neguitejar-se i a viure dalt del cotxe acompanyant, ara amunt ara avall, el Josep Maria de Casacuberta un dia i l'endemà el poeta Jordi-Pere Cerdà. O portant a Illa del Riberal a Joan Triadú a visitar a Josep Sebastià Pons, i a Josep Pla a sa germana Simona Gay. Acompanyant Carles Riba i Clementina Arderiu a Montpeller, tot fent de "recader" incombustible de l'oposició a Franco a Barcelona i a l'exili. Portant originals per a la revista *Pont Blau* de Mèxic o *Ressorgiment* d'Argentina, per a *Vida Nova* de Montpeller o per a *Tramuntane* de Perpinyà, ja fossin propis o d'altri.

Abans però, en la immediata postguerra, el seu activisme polític era d'alta volada. Acollia a casa seva, al poble de la petita

vall, la primera Conferència Nacional del Front Nacional de Catalunya el 1946. L'any següent viatjava a París en representació del clandestí Consell Nacional de la Democràcia, que agrupava el gruix de les forces de la resistència a l'interior, per assistir a les reunions amb el Govern de la Generalitat i el Consell Nacional de Londres. Encara tenien esperances en la intervenció internacional contra Franco! Es vinculà al Consell Nacional Català de Londres presidit per Carles Pi i Sunyer i va fer de pont amb Josep Maria Batista i Roca. I s'embarcava rumb a Sud-Amèrica en missió comercial del Gremi del tèxtil de Mataró, que deixava mig embastada perquè de missió només tenia la seva, la d'establir contactes amb els exiliats catalans al Brasil, a l'Argentina, o a... i és que se li havia ficat al cap que s'havia de construir la unitat per a refer una acció que fos veritablement operant per a renéixer de la desfeta. Per això, havia donat suport al Comitè Pous i Pagès i visitava Pau Casals a Prada per transmetre-li la proposta d'encapçalar la presidència de la Generalitat.

I entremig, tot alhora vaja, teatre. La seva creativitat desbordada, el seu geni creador, l'empenyia als projectes més desmanegats que, petés a qui petés s'acabaven fent. Com fos. Improvisant textos que els actors no havien pogut preparar, actuant sense il·luminació o desvetllant un clamorós èxit. Tal, que encara la memòria li reserva un espai. *El pessebre vivent d'Engordany*, el *Bandera de Catalunya* de Bellcaire d'Empordà o el *Retaule de Sant Ermengol* a la Seu d'Urgell. Però també obres de format més tradicional com *Dones de Troia* o la seva *Medea*, tan representada, també a l'aire lliure en marcs naturals i per un elenc d'aficionats. Amb altres, formen un conjunt d'obres que pren com a temàtica mites femenins de l'antiguitat clàssica... o *Pirene*, que donà nom al grup artístic de Perpinyà-Elna amb el qual actuà a la Catalunya del Nord, a Andorra, a Occitània, a Barcelona, a Girona, a Mallorca... El G.A. Pyrene! Un elenc amateur de solidesa interpretativa, amical

Esteve Albert participant al Pessebre vivent d'Engordany

i compromès. Amb Conxita Egea, Roger Campredon i Roger i Gilbert Grau, que n'eren la base, i el cantautor Jordi Barre. Egea... que també li feu de secretària fins a la tràgica mort en accident que tan trasbalsà Albert poc després de la de Campredon.

Feu també la versió de *Solitud* de Víctor Català, estrenada al teatre barceloní CAPSA el 1954 dirigida per Ricard Salvat. De fet, aquella dècada fou de les més prolífiques de la dramaturgia d'Albert. Als seixanta estrenaria *Quatre dones i el sol* de Jordi-Pere Cerdà al Romea i al claustre del monestir de Cuixà *El misteri de sant Pere Urseol* de Josep Sebastià Pons... i ... i no acabaríem mai.

L'objectiu, la idea, el tenia clar, i molt ben pensat, i amb una manera de fer que la mare li havia inculcat de petit, el «Tu a la idea!» Anar per feina. Un anar a la seva fins a aconseguir-la. I la idea era Catalunya. El seu motor.

Havia nascut el 1914 a Can Batlle, una masia de Dosrius al Maresme, en una humil família pagesa – Miquel Albert Nogueras, el pare, i Vicenta Corp Fontseca, la mare – de fermes conviccions catòliques i conservadores. A disset anys arribà a Ma-

taró i, quin contrast aquella ciutat en l'e-bullició dels anys trenta! A Barcelona estudia al seminari i és en aquests anys finals d'adolescent que pren partit per la transversalitat: s'apunta al Centre Catòlic d'Obrers, s'interessa pels drets dels treballadors i s'apropa al sindicalisme de la CNT. Alhora és membre actiu de la Federació de Joves Cristians de Catalunya i es relaciona amb destacats membres d'Unió Democràtica, s'afilia a Estat Català i serà un dels fundadors del Front Nacional de Catalunya.

El seu pensament, que cal situar en la cruïlla de les ideologies en boga aquells anys trenta i en les dels cinquanta i seixanta, incorporarà elements de la doctrina social de l'Església o les preocupacions socials i de transformació de l'anarcosin-

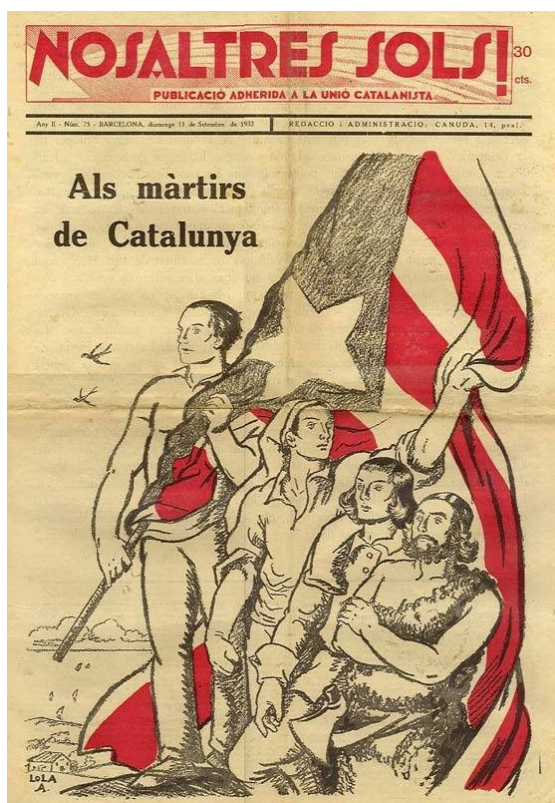
dicalisme, per exemple, que l'amararan des de la seva relació amb Joan Peiró; o el naturalisme preecologista, el mediterranisme i l'europèisme que somnia en l'Europa dels pobles.

Però percep que al seu poble no li és permès créixer i evolucionar amb naturalitat. Per això, el seu catalanisme serà radicalment i conscient, independentista. Fins a les darreres conseqüències, jugant-s'hi la pell si cal. Perquè, Albert, era un home d'acció. Ja sigui aixecant-se en armes el 6 d'octubre de 1934 com a militant de Nosaltres Sols! o passant jueus que fugien dels nazis pels Pirineus durant la Segona Guerra Mundial.

Estava disposat a tot, menys a ser covard -deia. Amb la revolta feixista constituí el

*Fotografia dels assistents a la lectura del poema Pirene d'Esteve Albert (dret al centre) en l'estudi del pintor Vicenç Puig a Buenos Aires el maig de 1953. El poema d'Albert havia estat premiat en els Jocs Florals de l'Exili celebrats a Tolosa de Llenguadoc l'any anterior.
(Font: Ressorgiment, juny de 1953).*

Comitè de Salut Pública al seu poble i començà a salvar religiosos i persones amenaçades, amagant-les o fent-les passar la frontera. I col·laborà amb els aliats, i contactà amb el maquis. Quina trajectòria! I és així. Tota ella.

En un altre paper confessa que l'any trenta-dos va desplegar una activitat desaforada «i vaig començar a dur el ritme de treball excessiu que ha caracteritzat la meua insuportable manera de viure (un voler acudir a tot arreu a tapar vies d'aigua, que generalment m'ha esqueixat dramàticament)». I cert, tard o d'hora l'havia d'esqueixar... «M'obliguen a un repòs absolut, ...L'esforç d'aquests dos darrers anys, la lluita amb tota mena de contrarietats (pannes de cotxe, estafades, discussions, maniobres... varen acabar rendint-me del tot... He volgut abassegar massa coses i atendre a massa amics. Viví a un ritme de foll, desbordat sempre per les coses que em quedaven per a fer».

I enmig de tot, l'amor a la seva esposa, Magdalena Subirà, a qui dedicà el seu

segon poemari *Única amor* (1945) de to vital i enamorat. Amb Magdalena va tenir sis fills: Rita, Josep, Joan, Jaume, Maria Carme i Maria Rosa als qui feia interpretar escenes del pessebre a la que es despistaven...

Poesia. Sí. Perquè també va fer poesia. El seu primer recull es publicà clandestinament per una editorial de nom ben descriptiu, Edicions de Negra Nit, fundada l'any anterior per Josep Benet i ell mateix, amb el títol *La subterrània deu*. *Poesia de resistència*, que signava amb el pseudònim Josep des Sot. Poc després vindria *Petita vall*, probablement un dels reculls més elaborats i reeixits i, més endavant, ja establert a Andorra, *Posobres d'Engordany* i *Cançó de la vida enllà*, premiat amb el Ciutat de Barcelona el 1973. I poesia èpica com *El reialme de la Mercè*, i popular, notable com el bestiar *El ball de l'ós* musicat per Maria Dolors Masferrer. I encara podríem seguir força més en l'inventari.

Albert, que des dels anys cinquanta s'havia anat desvetllant com a occitanista, aprofundirà en l'estudi de la matèria occitana centrada en l'edat mitjana, el catarisme i l'agermanament occitanocatalà. Els seus estudis i les seves accions vinculaven el patrimoni cultural i tradicional a l'economia lligada al turisme. La vella idea del turisme cultural que va començar a definir, pionerament a Catalunya, amb el pessebre d'Andorra i tants altres muntatges que el seguien.

En el fons però, els espectacles només són una part del seu projecte, la més visible, la més efectiva: la divulgació mobilitzadora. La cultura com a gran motor per a la presa de consciència, la lluita antifranquista i la consegüent recuperació nacional.

El 1955, va decidir d'autoexiliar-se establint la residència a Andorra la Vella fugint de la pressió del règim franquista. Des del

principat andorrà, podrà actuar amb major llibertat i generarà un extraordinari catàleg d'espectacles aprofitant celebracions i efemèrides de tot tipus. Una producció i un activisme que abocarà a banda i banda del Pirineu. De fet, ja feia temps que davant les discòrdies i divergències de l'anti-franquisme, havia decidit «actuar amb absoluta i necessària independència respecte al camí a seguir». L'anar a la seva, que dèiem.

Calia divulgar els arguments de l'ideari per multiplicar la presa de consciència i, en aquest procés, es mostrà pragmàtic animant a obrir escletxa des d'un activisme individual però generalitzat «cal fer Catalunya i prou – diu – aguantar-ho tot i anar fent forat i madurar l'esplet a tot arreu». I trobà la gran eina per a la popularització en el teatre – la seva gran passió, si és que només en tenia una. Uns espectacles que, per aquella raó, seran populars i realitzats per actors amateurs del lloc on es celebraven buscant amb la implicació una continuïtat autònoma de l'obra. Espectacles que donaven la coartada

per a desplaçar-se i per a mobilitzar la gent del poble on feia la funció.

I representació rere representació, amb el pretext, i objectiu alhora, del foment del turisme cultural com a eina de transformació econòmica, divulgava el patrimoni cultural popular. Els cinquanta i seixanta, Albert es multiplicava: ara muntava el *Nativitate Christi* a Barcelona i poc després a Elna alhora que preparava el Festival Verdaguer a les Escaldes o representava *Medea* a Caldes d'Estrac i el mite de *Pirene* a Puigcerdà i maldava per organitzar un homenatge a Maragall a Cautarés o representar el seu *Nerto* de Mistral a Avinyó.

Però en la mateixa mesura que els projectes es multiplicaven sovint fracassaven. Per l'abrandament organitzatiu de la seva personalitat, la seva independència, l'excés d'improvisació i la multiplicitat d'idees, en definitiva, per la desmesura del geni creador. I pels seus detractors, que també en tenia.

Amb el decés del dictador centrà l'activis-

Parlament d'Esteve Albert als Focs de Sant Joan a Montsegur (Occitània) el 1989.

me, l'anar amunt i avall, al Principat. No era fàcil trobar-lo. Més fàcil era que es presentés en hores intempestives, a casa d'algun dels milers de coneguts. «Jo visc sobre el cotxe i per això puc dir que no tinc ni calendari ni horari. Allà on em comprometo hi soc i, si ningú em crea problemes, tot marxa», diu en un retall de premsa.

I és que en aquest «anar per lliure», realment, es movia en totes direccions, també en la del règim, ja sigui amb monàrquics, membres de l'Opus o amb franquistes, crítics o no. La qüestió era «la idea». Era capaç de muntar un espectacle única i exclusivament en català i de contingut català amb la presència del capità general o de reunir-se amb l'alcalde José Maria de Porcioles a fi de tirar endavant la iniciativa més impensable. I acostumava a sortir-se'n. Per això feu amistat amb Lluís August Vinyamata, comte consort d'Alba de Liste, un monàrquic exfalangista d'aquells que desenganyats s'apartaren del nou règim franquista a la primera tongada i recolzà iniciatives culturals. Li feu de secretari i des del seu pis de Barcelona, on Albert disposà el despatx, s'obriren moltes portes i sortiren moltes de les iniciatives culturals. I assistia amb Vinyamata a una audiència amb qui acabaria essent rei d'Espanya. Amb Antoni Comas i Joan Oller i Rabassa conversà amb el príncep Joan Carles en català sobre la llengua ca-

talana... La idea, sempre la idea, però al cor, la petita vall, Dosrius.

L'activista, l'anònim motor entre bastidors que esdevé imprescindible per al progrés d'una societat i d'un temps, fou reconegut amb la Creu de Sant Jordi de la Generalitat el 1990. Va morir a Andorra el 10 d'octubre de 1995.

Home de forta personalitat i de fortes conviccions, la bonhomia i la gran humanitat que desplegava a vegades cedia una esclatxa per on s'esmunyia un Albert intransigent. Durava poc, però. De seguida retornava l'home de cordialitat conversacional, engrescador, que encomanava l'entusiasme en empreses desbocades i arrossegava, perquè convencia. I és que, com a home d'acció, no claudicà davant dels desenganys, ni dels professionals ni dels polítics.

Prenc la darrera carta que em queda. De desengany i de força irreductible alhora: «Jo entenc que servir Catalunya vol dir avançar encara que sigui pel mig d'un tou de merda i un laberint inacabable... i jo sé que avancem, per poc a poc que sigui, i que jo cauré sense que n'hàgim sortit d'aquest laberint i d'aquesta merda... però, cauré avançant.». I s'acomiada: «Vostre sempre, per Catalunya!».

